مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

ليکوال: محمد محق
ژباړن: محب زغم

۲۰۲۰/۱۲/۲۲

ماته بېرى او زوروري څپې

د ديني افراطيت د ريښو او نښانو راسپړنه

(۶)

څوارلسمه برخه

له بنسټپالنې سره د چلند په اړه «خو»ګانې:

د افغانستان وګړو د متعصبو او بنسټپالو ډلو له لاسه دومره کړېدلي دي چې ځيني خلک مجبور شوي دي چې د مقابلي لاره ورته وګوري. بنسټپالي له ځانه پرته بل څوک نه مني او غواړي چې ټول خلک د دوی په رنګ وي. خو ډېر خلک پوهېږي چې دا کار ناشونی دی او نتيجه به يې د شخړو زياتېدل وي. خو سره له دې چې ډېره موده کېږي چې له بنسټپالنې سره لاس او ګرېوان يو، خو لا د مقابلي لپاره يې مدونه تګلاره نشته. په دې ليکنه کې له دې ښکارندې سره د مقابلي پر لارو چارو او هغو نيمګړتياوو خبرې کېږي چې د ناکامی سبب يې شوی دي.

ګوندي تجربه:

سياسي ګوندونه هغسي چې نن يې په پر مختللو هېوادونو کې وينو، مدرنه تجربه ده. ګوندونه د دې لپاره جوړېږي چې د ټولنيزو ګټو په لاره کې فردي او ډلهييزې هڅې سره منسجمې کړي. په ټولنيز ډګر کې دغه عمده محوروونه شامل دي: د قوانينو او لوايحو وضع کول، د امنيتي ستراتيژۍ وضع کول، د ښوزلي او محروميت د ختملو لپاره اقتصادي سياست رامنځته کول، د بهرني سياست د کرښو ټاکل، د پراختيا د ښهير مديريت، د ټولنيزو فعاليتونو قانونمند کول، او داسي نور موردونه.

طبيعي دا چې په دې اړه دومره ډېر ليدلوري شته لکه د هرې متکثرې ټولنې د وګړو شمېر. ګوندونه د دې لپاره جوړېږي چې دغه تکثر د تيت و پرکي او ګډوډۍ سبب نه شي او هلې ځلې پر متناقضو محوروونو ونه چورلي، بلکي خورا مهم نظرونه سره يو ځای د مدونو پروګرامونو په قالب کې راشي او دغه پروګرامونه بيا عمومي ملاتړ راخپل کړي. په حقيقت کې د ګوندونو د تشکيلېدو فلسفه، د مطالعې، دفاع او تطبيق وړ پروګرامونو د طرح کولو له لارې د ملي ګټو تأمينول دي. په بله وينا، په مدرنه نړۍ کې ګوندونه په دوو عنصرونو پېژندل کېږي، يو د ملي ګټو د واضح تعريف په وړاندې کولو او بل د دې ملي ګټو د تأمينولو لپاره د مدونو پروګرامونو وړاندې کول.

دا چې ملي ګټې عقلاني چارې دي چې وړباندې بحث کولی شو نو دې ته اړتيا نشته چې د ملي ګټو د حاصلولو لپاره طرحه شويو پروګرامونو ته ايډيالوژيک رنګ ورکړو. کله چې يوه موضوع د ايډيالوژۍ په خم رنګيږي، بيا نو د عمومي بحث له حوزې څخه وځي او تر بحث او نقد پورته ګڼل کېږي.
د درېمې نړۍ په هېوادونو کې چې افغانستان هم په کې شامل دی، د ملي ګټو بحث غالباً نوی بحث دی چې واضح تعريفونه ورته نه دي پيدا شوي. په تاريخي لحاظ، ګوندونه په ډېرو هېوادونو کې له استعمار او يا له مستبدو حکومتونو سره د تقابل په وجه رامنځته شوي دي، نو تر ټولو مهمه داعيه يې د خپلواکۍ او استقلال ګټل وو. البته آزادي هم په

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

ژوره فلسفي معنا نه، بلکې یوازې له استعماري یا استبدادي حاکمیت څخه د آزادۍ په محدوده معنا وه. د داسې هدف لپاره لازمه وه چې جنګ او مبارزې ته تیارې ونیول شي او دا کار په یوه بل عنصر پورې تړلی و چې خلک یې د بیې پرې کولو ته چمتو کړي، او هغه ایډیالوژي وه.

ایډیالوژي، هغه که مذهبي ایډیالوژي وه که سیکولره، کولی شول چې حماسه وپنځوي، هیلې راوټوکوي، او غښتلې ارادې رامنځته کړي. دا عنصر د پردیو د شړلو یا د بېکاره نظام د نسکورولو لپاره ښه په کارېده، خو له سبا سره یې کار نه و چې تر هغه وروسته به څه کېږي، ځکه چې دغه حماسي او ارادي یوازې د جګړې په ښه راتلې او له په دې کې نه وې چې د مختلفو ډلو تر منځ ګډ ټکي پیدا او بیا د هېواد د اقتصادي وضعیت د ښه کولو او د بېخ بناوو د رغولو لپاره تخصصي پروګرامونه جوړ کړي.

نو، د دریمې نړۍ په ډېرو هېوادونو کې ګوندونه چې له بهرني استعمار یا داخلي استبداد سره مقابله یې د خپلې وجودي فلسفې په حیث تعریف کړې وه، د هغه هدف تر حاصلولو وروسته د ګټو د خپلولو پر سر په خپلو کې سره ولوېدل. دې ګوندونو دا وړتیا نه درلوده چې لوی ملي ډسکورس رامنځته کړي. د دوی یوازینی هنر په داخلي جنګونو کې د ایډیالوژۍ د وسلې کارول وو. په پاکستان کې د مسلم لیګ، جماعت اسلامي او پیپلز پارټي، په مصر کې د وفد او اخوان المسلمین، په ایران کې د توده، ملي، مجاهدین خلق، او جمهوري اسلامي ګوندونو، په عراق او سوریه کې د بعث ګوند، په اجزایر کې د ملي خپلواکۍ ګوند، او د دریمې نړۍ د ډېر د نورو ګوندونو تجربې، د افغانستان د ورته ګوندونو له تجربو سره یو شان دي او په دې هېوادونو کې لا تر اوسه پورې هم په مدرنه معنا ګوندونه نشته.

په افغانستان کې دې بهیر لا غمجنه بڼه خپله کړه. یوه وجه یې دا وه چې دلته ګوندونه ځکه د وارداتي ایډیالوژیو ځولۍ ته ولوېدل چې پخپله یې تیورۍ نه درلودې. که دوی د خپل وطن شرایط د پوهې په رڼا کې تحلیلولی شوای، بیا به یې کولی شول چې ګټور عمومي بحثونه او خبرې اترې هم رامنځته کړي. کله چې پوهه کمه او د باورې معلوماتو د تولیدولو موسسې نه وې نو ایډیالوژۍ ته پناه وړ وړل یوازینی لاره ده. نو همدا وه چې په افغانستان کې چپ ګوندونو بې له دې چې وګوري چې د صنعتي ټولنو تیوری زموږ له وروسته پاتې ټولنې سره اړخ لګوي که نه، پردۍ خبرې یې دلته راوړې. مذهبي بهیرونه هم چې د وخت له تحولاتو ناخبره وو، د هغو نارو انګازې یې څو لسیزې اورېدې چې په نورو ملکونو کې د عثماني خلافت د راپرځېدو په ویر کې له خولو وتلې وې. دوی ته دا ناري لکه داسې لوی اکتشافونه او مطلق حقیقتونه ښکارېدل چې ګواکې کولی یې شول چې د هغوی پر اساس افغانستان له سره ورغوي. دغه ایډیالوژۍ نه د علمي مطالعاتو محصول وې او نه په عمومي حوزه کې د جدي بحثونو محصول، بلکې د نورو ټولنو د روایتونو ناکاره تقلید او کاپي کول وو.

خو د ایډیالوژیو تر نقش بدتره دا وو چې اکثره ګوندونه او ډلې له زېږېدو سره سم په قومپالنې او توکمپالنې اخته شول. په افغانستان کې هېڅ داسې سراسري ګوند رامنځته نه شو چې په سیمبولیک ډول نه، بلکې په واقعي معنا د ټولو قومونو او د خلکو د ټولو قشرونو استازیتوب وکړي. په ځینو ګوندونو کې چې د نورو قومونو ځینې وګړي هم جذب شوي وو، دا هغه کسان وو چې د خپلو قومونو په منځ کې یې له خپلو رقیبانو سره ستونزې لرلې او په همدې وجه له نورو ګوندونو د باندې پاتې شوي وو. البته په دې ګوندونو کې هم ګوندي اکثریت د یوه قوم په لاس کې پاتې کېده. د دې بهیر منطقي نتیجه هماغه وه چې د جګړې تر پیلېدو دوه لسیزې وروسته، داسې ګوندونه رامنځته شول چې له الفه تر ی پورې یې د یوه قوم وو او ان په سیمبولیک ډول هم د نورو قومونو څوک نه وو په کې. لا نن هم چې د دې ګوندونو پر تاسیس څلویښت کاله اوښتي دي، دوی د خپل بازار یوازې په دې ګرمولی شي چې قومي او ژبني اختلافونو ته هوا ورکړي. داسې ګوندونه قومي کتلې دي، نه په مدرنه معنا واقعي حزبونه.

پر هغو دوو نورو عیبونو سر بېره، وضعیت ځکه د ناورین پولې ته رسېدلی و چې دغه ټول ګوندونه د یو یا څو محوري شخصیتونو په محور کې رامنځته شوي وو او د هر ګوند تر ټولو مهمه پانګه، هماغه کلیدي شخصیتونه یې وو. حال دا چې په جمعي کارونو کې شخصیتپالنه د طرحې او پروګرام په جوړولو کې د وروسته پاتې والي نښه ده. البته دا ښکارنده یوازې په افغانستان پورې متخصه نه ده، بلکې د دریمې نړۍ په اکثرو ټولنو کې هم حکومتونه او هم ګوندونه او نور بنسټونه د شخصیتونو په محور کې راچورلي، نه د اصولو، ضوابطو، قوانینو، هدفونو او پروګرامونو په محور کې.

په افغانستان کې هغه ګوندونه چې په سر کې یې کاریزماتیک یا کاریزماتیک وزمه کسان وو، د خپلو رقیبو ګوندونو په پرتله غښتلي وو او زیات هیبت یې درلود. هغه ګوندونه چې ماریزماتیک شخصیتونه یې ژر له منځه ولاړل، ګوندونه یې هم سره وپاشل شول او د تاریخ په خاطرو بدل شول. د هغو ګوندونو په پاتې شونو کسانو کې لا هم د هغو شخصیتونو نوستالژیک ارمان لیدل کېږي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

دا چې خلک پر داسې شخصیتونه مین دي او یو ډول باور لري چې رهبران خدای وزمه برم لري، ښایي وجه یې د سیمې تولنیزه اروا پوهنه وي، په تېره بیا په موعود منجي باندې عقیده چې د دې سیمې په فرهنګ کې ځو زره کاله لرغونې ده. ښایي همدا وجه وي چې دلته کاریزماتیک رهبران ډېر پیدا کېږي او د هغو کسانو کار آسانه کړي چې غواړي مادام العمره او بلامنازع رهبران پاتې شي. خو له بلې خوا، دا کار د عمومي عقلانیت ودې ته خنډ ګرځي، د دېلې په افرادو کې پر ځان باور کمزوری کوي، او دېلې نه پرېږدي چې د وخت له تحولاتو سره ګام په ګام ځان برابر کړي.

دغه نیمګړتیا تر هر څه زیات په تکفر کې څرګندېږي. کله چې وګړي په دې باور وي چې په ګوند کې یو څوک یا ځینې کسان په دین او دنیا تر هر چا ښه پوهېږي او په خبرو کې یې د «خو» ځای نشته، نو د هغوی له خبرو سره هېڅوک مخالفت نه کوي، هېڅوک نوی نظر او نوې طرحه نه وړاندې کوي. په ترکیه او تونس کې نسبتاً بریالی تجربې تر ډېره بریده ځکه رامنځته شوې چې هغوی د خپلو پخوانیو نسلونو د رهبرانو له سیورې څخه ځانونه وایستل او له نوي لید او نویو نظرونو سره د سیاست میدان ته راودانګل. خو په افغانستان کې، نه یوازې دا چې نوې مفکورې او نوي نظرونه پیدا نه شول، بلکې تر ځو لسیزو وروسته لا هم د ګوندونو شعارونه نه دي بدل شوي، ګواکې د نسلونو د بدلېدو او د نړۍ په کچه د پراخو تغییراتو خبر تر دوی نه دی رسېدلی.

په مډرنه معنا ګوند هله رامنځته کېږي چې د محوري کسانو او رهبرانو تر اهمیت، د پروګرامونو اهمیت یې زیات وي، د ټولني ټول قومونه او قشرونه په کې ځان ووینې، پر خیالي او ایډیالوژیکو هیلو د تکیې پر ځای د ټولني واقعیتونو ته وګوري، د خپلو ځوانو رهبرانو د څرګندېدو لپاره لاره هواره کړي، د لویو ملي بحثونو په جوړولو کې برخه واخلي، د غړیتوب دروازې یې د هر چا پر مخ چې له پروګرامونو سره یې غمغړي وي، خلاصې وي، له هغه چا څخه کرکه ونه کړي چې له ګوند څخه وځي، شفافیت او حساب کتاب یې په هر کار کې وي، په ګوند کې د ننه د قدرت د لېږد لپاره دیموکراتیک میکانیزم ولري چې بیا د هېواد په کچه د واک د سوله‌ییز لېږد لپاره سم عمل وکړي، د ګوند حیات او ممات د یو یا ځو کسانو په برخلیک پورې ونه تړي، شعارونه، پروګرامونه او تګلارې یې خوځنده او پراخېدونکې وي او د وخت له تحولاتو سره ادلون بدلون په کې راشي، د سیاسي رهبرانو د تېر نسل تجربې نوي نسل ته ولېږدوي او هغوی د خپل نقش ادا کولو ته چمتو کاندي.

هغه ګوند چې غواړي د خپلې ټولنې ټولني لپاره ګټور او مهم پروګرامونه ولري، باید هم پخپله د فکر د تولیدولو بنسټونه ولري چې ډېر متخصصان په کې کار وکړي او هم له علمي او اکاډمیکو موسسو سره باید دوامداره اړیکې ولري چې د هغوی له څېړنو او معلوماتو څخه د خپلو پروګرامونو په جوړولو کې کار واخلي. البته دا کار باید لنډمهاله یا تکتیکي نه وي، بلکې باید همیشنی بهیر وي.

هنر او شخړې، دعوا پر څه باندې ده؟

د بنسټپالنې د سختو مخالفانو یوه برخه هنرمندان او د ښکلو هنرونو پلویان دي. بنسټپالنه اساساً له هنرونو سره جوړه نه ده او هر وخت یې ورته د شک په سترګه کتلي دي. په افغانستان کې هر کال د افغان ستورې د مشهورې خپرونې د پیلېدو په درشل کې د ټولنې د دودپالو او نوپالو بهیرونو تر منځ لانجه رامنځته کېږي. په دې لحاظ د دریو لیدلوریو پلویان د یو بل په وړاندې درېږي، یو یې هغه کسان دي چې له هر ډول موسیقۍ او سندرو ویلو سره مخالف دي او هنر د فحشا او فساد مظهر ګڼي او څه یې چې په وس کوي د هنر د مخنیوي لپاره یې کوي. دا ډله د دین او ټولنیزو دودونو په اړه خپله انګېرنه مقدسه ګڼي او د انسان آزادي ورنه قربانوي، دوی له لویه سره د انسان په آزادۍ او اساسي حقونو باور نه لري. په دوهمه ډله کې هغه کسان دي چې په هنر او آزادۍ باور مطلقه چاره ګڼي او په دې اړه هر ډول مخالفت، انتقاد او ان د متفاوت نظر ورکول د تحجر او ارتجاع نښه بولي او په غوسې او غضب سره ورته عکس العمل کوي. په دې منځ کې دریمه ډله هم شته چې د انسان په آزادیو باورمنه ده، حقونه یې په رسمیت پېژني او د هنر ملاتړ کوي، خو د دې پر ځای چې دغه مقولې مطلقې وګڼي، باور لري چې هره یوه یې د زماني، مکاني او فرهنګي واقعیتونو په ترڅ کې لا واضحه معنا پیدا کوي او په اړه یې باید پر دې اساس قضاوت وشي چې پر دې واقعیتونو څه رنګه اغېزه کوي.

د انسان د آزادۍ اصل او همدارنګه د هنر ارزښت هېڅ د مناقشې وړ نه دي. همدا شان، دا چې هنر پر اصیل او مبتذل ډولونو وېشلی شو، داسې بحث دی چې له ډېر پخوا راهیسې وربادنې اوږده بحثونه شوي دي او د هر نظر پلویانو خپل دلیلونه وړاندې کړي دي. په موږ کې ډېر کسان پوهېږي چې له لویه سره د ټولنیزو علومو په اړه او په تېره بیا د هنر په اړه خبرې کول، د طبیعي علومو له بحثونو سره توپیر لري او په آسانۍ سره یې ثابتولی یا ردولی نه شو. دلته خبره دا نه ده چې کوم خاص نظر سم یا ناسم دی او په دې کې هم ستونزه نشته چې ځینې دې یو ډول هنر خوښ کړي او ځینې یې بل ډول او هره ډله دې د خپلې خوښې لپاره دلیل یا علت ولري.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de

یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

هغه بحث چې د دې اثر ليکوال غواړي ورباندې ټينګار وکړي، دا دی چې د افغانستان په اوسنيو شرايطو کې د هنر په نامه ځينې کارونه، په تېره بيا هغه کارونه چې په مذهبي لحاظ په ښکاره توګه اصول او قاعدې ماتوي، پر دې سربېره چې د هنر ودې ته کوم خدمت نه کوي، وضعيت لا پېچلی کوي او د هغو کسانو لپاره چې غواړي وطن له دې تنګې څخه وباسي، لا سختوي.

په دې مبحث کې دا چې د افغانستان شرايط ملاک وګڼل شي او ټينګار ورباندې وشي، نه يوازې دا چې روا ده بلکه لازمي هم ده. د افغانستان شرايط ځکه مهم دي چې له ترهګرۍ سره يوه خطرناکه جګړه په همدې خاوره کې روانه ده او هره ورځ لسګونه او ان سلګونه کسان وژني، نو دا مو حق دی چې د خپل بحث مبنا د خاصو شرايطو پر اساس کېږدو او نړه انتزاعي بحث بل وخت او بل ځای ته پرېږدو.

د افغانستان شرايط لکه هغه پزل دي چې له څو لويو ټوټو رغېدلی دی. د دې تصوير په لومړۍ ټوټه کې: يو هېواد چې د خارجي او داخلي جنګونو د څو دورو په وجه خچ پچ دی، د سپټمبر تر يوولسمې وروسته دا فرصت ورته جوړېږي چې د بيارغاونې خوا ته پل واخلي، له نړۍ سره خپل اړيکي له سره جوړ کړي، تعليمي ادارې يې د پراختيا لاره ونيسي، د خلکو د اقتصاد څرخ ورو ورو په خوځېدو شي، د هېواد په اساسي قانون کې د بيان آزادي ومنل شي، ټولو ته د ګوندونو او مختلفو بنسټونو د تأسيسولو اجازه ورکړل شي، مختلف قومونه په سياسي چارو کې د مشارکت امکان پيدا کړي، او دا ټولې خبرې لويه هيله وټوکوي چې د دې خاورې له مخه د جګړې دوړې پاکې او د لا بهترې سبا بنسټ اېښودلی شو.

د دې پزل په بله ټوټه کې، د ديموکراسۍ داسې بېلګه ليدل کېږي چې فساد ورنه ځاځي، د ماجرا ځينو ونډهوالو له هېواد سره هغه شوې مرستې په بډو وهلې دي چې د وطن برخليک يې بدلولی شو، ځينو سياسي او فرهنګي سرلارې د باج اخيستلو لپاره د قومپالنې او توکمپالنې اور ته لمن وهي، ځينې کسان چې د بشر د حقونو، د ښځو حقونو، د بيان د آزادۍ، د ښه حکومتولۍ، د مدني ارزښتونو د دفاع، د مډرنو ارزښتونو او داسې نور شعارونه ورکوي، پخپله يې د همدغو ارزښتونو پر سر تجارتونه کړي دي.

د تصوير په بله ټوټه کې د دين په نامه لسګونه او سلګونه تشکيلونه رامنځته شوي دي چې که ټول يې نه وي، نو ډېر يې داسې دي چې د دين دوکان يې جوړ کړی دی او د بيان د آزادۍ په استفادې سره يې کرکه خبره کړې، خلک يې د دين په نامه داسې له مډرنو ارزښتونو څخه وېرولي دي، په داخل او خارج کې يې ګڼې مالي سرچينې ځان ته برابرې کړې دي، د فشار ډلې او غوغا جوړوونکې ډلې يې جوړې کړې دي او د لنډهغرۍ په بابولو سره يې د خلکو په زړونو کې وېره او ترهه ننه ايستلې دي، او پر حکومت او مدني ټولنې او نړۍوالې ټولنې يو ځای ملنډې وهي او بيا شپه او ورځ د خلکو په غوږونو کې همدا خبره ورڅخوي چې دين په خاطر کې دی او موږ د دين دفاع ته راوتلي يو. د دوی د ادعا سند همدا نيمګړې او معيوبه ديموکراسي او ورسره هغه کارونه دي چې د دوديزې ټولنې له معيارونو سره اړخ نه لګوي او د اصولو او قاعدو ماتېدل ګڼل کېږي. دلته دا تبليغات د ګاونډيو د استخباراتو په مرسته برابرېږي، د داسې ويډيوکليپونو په بڼه چې د دوديزې ټولنې اروا ژوبلوي، په ټولنيزو رسنيو کې خپرېږي. دغه تبليغات د دې لپاره کېږي چې اوسنۍ جګړه خلکو ته د دوو تمدنونو، دوو فرهنګونو، او د ارزښتونو د دوو نظامونو تر منځ ده چې يوه يې اسلامي او بل يې غربي دی. په دې توګه د هېواد د هرې سيمې زرګونو ځوانانو ته داسې تلقين کېږي چې خطرناک فرهنګي تهاجم روان دی او دوی بايد د خپل دين او مقدساتو دفاع وکړي.

د پزل په څلورمه ټوټه کې د دوديالو وګړو، مذهبي عالمانو، سياسي ګوندونو او ديني جماعتونو لويه برخه ښکارې چې له طالبانو او نورو ترهګرو ډلو بېزاره دي، د خپل هېواد آبادي او آرامي غواړي، د هېواد د وروستيو کلونو له تحولاتو سره جوړ دي، او د طالبانو او د هغوی د استخباراتي ملګرو له تبليغاتو سره سره يې پرېکړه کړې ده چې د افغانستان د اساسي قانون تر چتر لاندې واوسېږي او په سياسي او مدني فعاليتونو کې برخه واخلي.
که په دې پزل کې پنځمه ټوټه چې طالبان، داعش او نورې ترهګرې ډلې دي، هم ورزياته کړو، نو دا تصوير تقريباً تکميلېږي. اصلي جنګ له همدې ټوټې سره دی چې په دې جغرافيا کې يې ټول ژوند په ننه کړی دی او د ټولو نورو طيفونو لپاره يې راتلونکی په وېروونکي خوب بدل کړی دی.

سره له دې چې داسې دقيقې شمېرې نشته چې د دې تصوير د هرې ټوټې حجم او د نفوذ مساحت راوښيي خو په اټکل سره ويلی شو چې د هرې ډلې په واک کې څو جوماتونه، څو مدرسې، څو منبرونه، څو راډيوګانې، څو ټلويزيونونه، څو مکتبونه، څو پوهنتونونه، څو ودانيز شرکتونه، څو غير انتفاعي موسسې او نور دي.

څوک چې د دې جنګ په لومړۍ کرښه کې جنګېږي او هره ورځ قرباني ورکوي، هغه سرتېري دي چې عمدتاً

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

د دې پزل په څلورمې ټوټې پورې اړه لري او سره له دې چې له ترهګرو سره جنګېږي خو د نوپالو له مفکورو سره هم چنداني جوړ نه دي ځکه چې د خپلو دوديزو باورونو په وجه د دود دستور خلاف شيان نه خوښوي او نه غواړي چې د نورو د دود ماتولو قرباني شي. پر دې سربېره، د ټولنې خورا زياته برخه وګړي چې لا د ټولنيز ټرون په مفهوم نه پوهېږي، ديموکراسي نه پېژني، د جمهوريت په معنا سر نه خلاصوي، مدني ټولنه نه ده ورمعلومه، او نه پوهېږي چې کوم نظام اسلامي نظام بللی شو، ستونزه لا سختوي.

په داسې جګړه کې د بري لپاره بهرنی ملاتړ په کار دی خو بس نه دی، د بري اصلي شرط دا دی چې ټول نوپالي او منځلاري دودپالي طيفونه سره خوا په خوا ودرېږي او ورسره له هغو ډلو او جماعتونو سره چې د طالب او داعش همفکره دي خو غوره ګڼي چې د دولت تر سيوري لاندې آرام ژوند وکړي، د خبرو اترو ور پرانيستل شي. دلته خبرې اترې سره له دې چې ستونزمنې به وي خو د متقابل پوهاوي لپاره لاره هوارولی شي. د ترهګرو ډلو په مقابل کې برى هله ممکن وي چې نور طيفونه لږ تر لږه د تقابل پر ځای سره يوه خوا شي او د لوی مصلحت په اړه چې هغه د ټولنې بقا ده، سره يوه خوله شي. د دې يووالي لپاره په کار ده چې هېڅوک د ميم زر ما ټول يې زما په فکر کې نه وي، هيڅ خوا دې د بل لوري د حذفونو فکر ونه کړي، او هر لوری دې د مقابل لوري درناوی وکړي.

که دا انډول خراب شي، هغه ډلې چې د پزل په دريمه ټوټه کې دي، د طالبانو او داعش په فکري مټ به بدلې شي، منځلاري دوديز بهيرونه به د توندلارو خوا ته پورې وهي، او نوپالی طيف به په داسې نادر جماعت اوړي چې په ټولنه کې محدود نفوذ ولري، په تېره بيا په دې چې دې طيف له اکثرو وګړو سره په ژبه نه دی پوه شوی. د دې طيف ځای ځايګی تر ډېره بريده په باد راوړي وضعيت پورې چې د سپټمبر تر يوولسمې وروسته رامنځته شو، تړلی دی او دوام يې هم لږ تر ډېر د بهرنيو ځواکونو په شتون پورې تړلی وي.

دا انډول په دې خرابېږي چې د نورو طيفونو - په تېره بيا د ټولنې د دودپاله اکثريت - انديښنو، باورونو، ارزښتونو او تابوګانو ته بې پروايي وکړو. کله چې دودونه او اصول ماتېږي، د دغه طيف پلويان وربانديې فشار راوړي او ورو ورو يې ټولنيز ځای ځايګی د توندلارو په ولکه کې راولي، مګر دا چې د داسې مسايلو په مقابل کې توند دريځونه خپل کړي. که فرضاً ځينې کسان راولاړ شي او ټول ديني عالمان زاړه فکري، مرتجع، د بوينو مغزو خاوندان، او دې ته ورته خطابونه وکړي يا د ديني عالمانو له منځه دې يو کس پورته شي او د هنر ټول پلويان فاسد، اهل فحشا، بې بندوبار او ... وبولي، نو بيا به په دې ټولنه کې خبټه پر خبټې نه ټينګېږي. په داسې وضعيت کې به تر هر چا زياته ګټه طالبان او داعشيان وکړي او تر ټولو زيات زيان به دغه هېواد وکړي چې د مډرنې نړۍ خوا ته د خوځېدو دريمه هڅه يې د يو يا بل د بې سنجشه کارونو قرباني شي.

افغانستان لږ تر لږه دوې تاريخي تجربې تېرې کړې دي چې ښه درسونه ورنه اخيستلی شو. يوه يې د شلمې پېړۍ په پيل کې اماني اصلاحات وو او بله يې د هماغه پېړۍ په آخرو کې د کمونيستي اجراآت وو. په دې دواړو کې د ماتې مهم عامل دا و چې د ټولنې حساسيتونو ته پام نه و شوی او د خلکو ارزښتونو او اصولو ته شا اړول شوې و.
دا ځل د هېواد په نوې تجربه کې ځينو بنسټونو او ډلو بې له دې چې د مسئلې باريکيو ته پام وکړي، ټولنه يې د سخت دوه قطبيتوب خوا ته ټېل وهلې ده. دوه قطبيتوب يعنې دا چې خلک په داسې دوه لارې کې ودروو چې مجبور وي يوه په کې انتخاب کړي او د تفاهم او همکارۍ لپاره هيڅ لاره پاتې نه وي. وضعيت هله لا پسې خرابېږي چې د يو بل سپکول او تحقير او شخړې او خشونت هم ورسره ملګري شي. په دې منځ کې اکثره وګړي چې منځلاري دي، د همدې توندو څپو په وجه له اعتداله راوځي او يا دې خوا يا هغې خوا ته ښوييږي.

پوښتنه کوي چې کومې معياري څېرنې دا ښودلې دي چې هنر د دې سبب کېږي چې ځوانان د افراطيت او انتحار په لومه کې ونښلي؟ خو دا نه پوښتي چا دا زحمت په ځان منلی دی چې د زرګونو ځوانانو د افراطي کېدو علت وڅېړي؟ کوم مرکز دومره مېړانه کړې ده چې د طالبانو او داعشيانو سيمو ته ورشي او وګوري چې کوم تبليغات ځوانان هغوی ته ورجذبوي؟ په دې خبره هغه خبريال پوهېږي چې تکليف يې ايستلی دی او له بنديانو سره يې مرکې کړې دي او اورېدلي يې دي چې هغوی وايي جګړې ته يې ځکه مخه کړې ده چې په کابل کې فساد او فحشا روان دي. دا خبره هغه ليکوال ته معلومه ده چې د غور، غزني، زابل، هرات، سمنګان، او ننګرهار له معتدلو ديني عالمانو څخه يې پوښتنه کړې ده چې سره له دې چې نړيواله ټولنه دا پنځلس کاله دلته وه خو بيا هم ولې ورځ تر بلې لا ډېر ځوانان افراطيت ته مخه کوي. ځوک چې د ټولنې د نورو طيفونو د نظرونو اورېدلو ته وخت نه ورکوي، د ناورين په اندازې به څنګه ځان پوهوي.

نور بيا

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له رااليږلو مخکې په ځير و لولئ